

ДАРИЙ ТИЛИДАГИ АФФИКСАЛ ОМОНИМИК ҚАТОРЛАР

АЛИМОВА ХОЛИДА

Филология фанлари фанлари номзоди, доцент, ТошДШИ

Аннотация. Мазкур мақолада форс-дарий тилларидаги аффиксал омонимик қаторлар ўрганилган. Омоним аффиксларнинг мазмуний хусусиятлари таҳлил қилинган ва омоқаторда иштирок этган аффикслар ўртасидаги омонимик муносабатлар аниқланган.

Таянч сўз ва иборалар: аффиксал омонимия, омоним аффикслар, омоқатор, омогурух, омонимик муносабат, омоним морфема.

Аннотация. В данной статье изучены аффиксальные омонимические ряды. Анализированы смысловые особенности омонимических аффиксов и определены омонимические отношения между аффиксами омонимического ряда.

Опорные слова и выражения: аффиксальная омонимия, омонимические аффиксы, оморяд, омогруппа, омонимическое отношение, омонимическая морфема.

Summary. This article is dedicated to the study of the affixal homonymous lines. Also in this article there are analysed semantic particularities of homonymous affixes and were defined homonymous relations among affixes.

Keywords and expressions: affixal homonimia, homonymous affixes, homoseries, homogroup, homonymic relation, homonymous morpheme.

Форс-дарий тиллари морфем таркибини, аффиксал система элементларининг генетик-этимологик, функционал-семантик характеристикасини тасвирлаш, уларнинг эмоционал-экспрессивлиги, қўлланиш доираси, қўлланиш даражасига кўра белгиларини аниқлаш кўп жиҳатдан шу система доирасидаги шаклий тенглик ҳодисасини ўрганиш билан боғлиқ. Аффиксал омонимияни белгилашдаги шаклий тенглик мезони аффиксларнинг айтилиши ва ёзилиши жиҳатдан тенглигига асосланади. Шунга кўра, омоним деб қаралаётган аффикслар бир-бири билан ҳам талаффуз, ҳам ёзилиш жиҳатдан бир хил бўлиши зарур. Бу мезон берилаётган омоқаторларда ўз ифодасини топади. Мақолада форс-дарий тилларидаги аффиксал омонимик қаторлар кўриб чиқилади. Ўз навбатида бу масала муҳим амалий аҳамиятга ҳам эга. Тил ўқитиш жараёнида ўрганилаётган тилдаги шаклий тенг аффиксларнинг умумий сонини, омонимик қаторларни аниқ белгилаш, омонимик уялар рўйхатини тузиш нафақат талабалар, балки лексикографик ишлар учун ҳам зарур.

Форс-дарий тилларидаги аффиксал омонимик қаторларнинг барчаси ҳисобга олин-

ган эмас. Қуйида мазкур тиллардаги омоқаторларни келтириб ўтамиз. Бу ерда оморфемаларнинг келиб чиқиши ва тарихий ривожланишини кўрсатиш мақсадида қадимги ва ўрта форс тилларига оид мисоллардан ҳам фойдаланилган.

1 -â омоқатори

1 -â1 – интерфикс (الف اتصال *alef-e ettesâl*): گوناگون *gunâgun* ‘ҳар хил’, رنگارنگ *rangârang* ‘ранг-баранг’, لابلاب *labâlab* ‘тўла’, سراسر *sarâsar* ‘бошдан-оёқ’, ‘бутун’.

2 -â2 – сўз (ҳозирги замон сифатдоши) ясовчи; кammaҳсул: دانستن *dânestan* ‘билмоқ’, گویا *dânâ* ‘олим’, گفتن *goftan* ‘гапирмоқ’, گویا *gôyâ* ‘гапирувчи’, توانستن *tawânestan* ‘қила олмоқ’, توانا *tawânâ* ‘қудратли’.

3 -â3 – сўз (сифатлардан мавҳум от) ясовчи; маҳсулсиз: درازا *darâzâ* ‘узунлик’, پهنا *pahnâ* ‘кенглик’, گرما *garmâ* ‘иссиқлик’.

آن -ân омоқатори

1 -ân1 – сўз (ҳозирги замон сифатдоши) ясовчи; сермаҳсул: نالان *nâlân* ‘нолиётган’, گریان *geryân* ‘йиғлаётган’, لارزان *larzân* ‘ларзага солувчи’, ‘титраб-қақшаб’.

2ân – сўз (пайт равиши) ясовчи; каммаҳсул: بامدادان *bâmdâdân* ‘эрталаб’, بهاران *bahârân* ‘баҳорда’.

3ân – сўз (патроним ва топоним) ясовчи; сермаҳсул: گرگان *Gorgân* ‘Гўргон’, کشاورزيان *Kešawarziyân* ‘Кешоварзиён’, گيلان *Gilân* ‘Гилон’.

4ân (*-ân-e nesbat* деб аталади) – сўз ясовчи; маҳсулсиз (ҳозирги форс-дарий тилларида айрим сифат ва отлашган сўзларда учрайди): کوهان *kôhân* ‘ўркач’ (= тоғга оид), خانان *janân* ‘севиқли ёр’, چارآغان *čarâḡân* ‘чароғбонлик’, ‘иллюминация’.

5ân – шакл (қўплик) ясовчи; сермаҳсул: زنان *zanân* ‘аёллар’, مردان *mardân* ‘эркаклар’.

6ân – сўз (феъл) ясовчи (инфикс); сермаҳсул: گذرانند *gozarândan* ‘ўтказмоқ’, خواباندن *xâbândan* ‘ухлатмоқ’, فهماندن *fahmândan* ‘тушунтирмоқ’.

âk омокатори

1âk – сўз (от) ясовчи; маҳсулсиз: خوراک *xorâk* ‘овқат’, پوشاک *pôšâk* ‘кийим’, سوزاک *sôzâk* ‘сўзак’, جوشاک *jôšâk* ‘қайнаш’.

2âk – сўз ясовчи; маҳсулсиз (бир нечта архаик сўзларда учрайди): فژاک *fažâk* ‘ифлос’ (فژ *faž* ‘лой’, ‘балчик’), فوqâk *foqâk* ‘аҳмоқ’ (فق *foq* ‘калтафаҳм’), مقاک *maqâk* ‘ўра’, ‘тешиқ’ (مق *maq* ‘ўра’, ‘чуқурлик’).

ô омокатори

1ô – сўз (от) ясовчи; сермаҳсул¹: شکمو *šekmô* ‘очофат’, ریشو *rišô* ‘соқолли’, ترسو *tarsô* ‘қўрқоқ’.

2ô – шакл (субъектив баҳо) ясовчи; сермаҳсул: پسرؤ *pesarô* ‘болақай’, دخترؤ *doxtarô* ‘қизча’, ‘қизалоқ’.

in омокатори

1in – сўз (сифат) ясовчи; каммаҳсул: سيمين *simin* ‘кумушдан ясалган’, سنگين *sangin* ‘оғир’, خونين *xunin* ‘қонли’, آتسين *âtašin* ‘оташин’, زرین *zar(r)in* ‘заррин’, ‘олтиндан’.

Баъзан равиш ясайди: پايين *pâyin* ‘пастга’ ёки равишларга қўшилади: پيشين *pêšin* ‘илгари’, ‘олдин’, کمين *kamin* ‘жуда кам’, ‘жиндек’.

2in – сўз (ўрин-жой оти) ясовчи; маҳсулсиз: برفين *Barfin* ‘Барфин’, مارين *Mârin* ‘Морин’ (қишлоқ номлари).

bâr омокатори

1bâr – сўз (ўрин-жой оти) ясовчи; маҳсулсиз: бу морфема орқали дарё ва денгиз қирғоқларида жойлашган ўрин-жой отлари ясалади: رودبار *rôdbâr* ‘дарё соҳили’, ‘қайир (дарё ёқасидаги сув босадиган, қўпинча ўтлоқ ерлар)’, 2) дарё сувидан суғориладиган ер, جويبار *jôybâr* ‘катта ариқ’, ‘сой’.

2bâr – сўз ясовчи (яримаффикс – باريدن *bâridan* ‘ёғмоқ’ феълнинг ҳозирги замон негизи): اندوهبار *anduhbâr* ‘ғамгин’, مرگبار *margbâr* ‘ҳалокатли’.

3bâr – сўз ясовчи; маҳсулсиз. Классик форс адабиётида باره/بار *bâr/bâra* шаклида учрайди ва севувчи маъносини беради: عشقبار *ešqbâra* ‘ишқий муносабатларга интилувчи’, شاعر باره *šâ’erbâra* ‘шоирларни севувчи’.

Ҳозирги форс-дарий тилларида باره/بار *bâr/-bâra* морфемалари دوست باز *dôst/ bâz* морфемалари билан алмаштирилади: شاعر دوست *šâ’erdôst*, عشق باز *ešqbâz*.

4bâr – сўз ясовчи (мустикал сўздан келиб чиққан); каммаҳсул: سبکبار *sobokbâr* ‘беғам’, بردبار *borðbâr* ‘чидамли’.

bâz омокатори

1bâz – сўз ясовчи (яримаффикс – باختن *bâxtan* ‘ўйнамоқ’ феълнинг ҳозирги замон негизи); сермаҳсул: حقه باز *hoqqabâz* ‘фокусчи’, ‘фирибгар’. مرغبار *morḡbâz* ‘қушларни яхши кўрувчи’, رنگبار *rangbâz* ‘ҳийлагар’, ‘маккор’, پيشانی باز *pêšânibâz* ‘хушчақчақ’.

2bâz – сўз (феъл) ясовчи (باز *bâz* ‘яна’ равиши; қўшма феълнинг биринчи таркибий қисми сифатида қуйидаги маъноларни ифодалайди: а) тескари ҳаракат: بازگشتن *bâzgaštan* ‘қайтмоқ’; б) ҳаракатнинг тўхтатилиши: بازايستادن *bâzistâdan* ‘тўхтат(ил)моқ’, بازماندن *bâzmândan* 1) ‘қолдирмоқ’, 2) ‘тирик қолмоқ’;

¹ Бу ҳақда қаранг: Пейсиқов Л. С. Очерки по словообразованию персидского языка. – М.: Изд-во МГУ, 1973. – С. 187.

3) 'етим қолмоқ'; в) ҳаракатнинг тўлиқ ёри-
тилиши: بازگفتن *bâzgoftan* 'гапириб бермоқ'.

чи -čī омокатори

1-čī1 – сўз (шаҳс оти) ясовчи (туркий);
каммаҳсул¹: شکاچی *šekârčī* 'овчи', معدنچی
ma'dančī 'кончи', ارتباطچی *ertebâtčī* 'алоқачи'
گلخنچی *golxančī* 'хаммомга ўт ёкувчи киши',
لایلمچی *lilâmčī* 'аукционист', نشانچی *nešânčī*
'снайперчи', 'мерган'.

2-čī2 – сўз (топонимлардан фамилия
билдирувчи нисбий сифат) ясовчи (ўрта
форс тилига оид; келиб чиқиши -čīk, -zik
қўшимчаларига бориб тақалади)²; маҳсул-
сиз: تهرانچی *tehrânčī* 'Техрончи',
نیشابورچی *nišâburčī* 'Нишобурчи'.

дан -dân омокатори

1-dân1 – сўз (предмет оти) ясовчи;
сермаҳсул: نمکدان *namakdân* 'туздон',
ناندان *nândân* 'нон солинадиган идиш',
گلدان *goldân* 'гул туваги'.

2-dân2 – сўз ясовчи (яримаффикс –
دانستان *dânestan* 'билмоқ' феълининг ҳозирги
замон негизи); сермаҳсул: سخندان *soxandân*
1) 'адабиётчи', 2) 'шоир', کاردان *kârdân* 'таж-
рибали', تاریخدان *târixdân* 'тарихчи'.

сар -sâr омокатори

1-sâr1 – сўз ясовчи, каммаҳсул (қўн,
мўл маъноларини билдиради): خشکسار *xošksâr*
'қурғоқ ер', کوهسار *kôhsâr* 'тоғлик жой',
سنگسار *sangsâr* 'тошлоқ ер', شاخسار *šâxsâr*
'сершоҳ', نمکسار *namaksâr* 'шўр ер',
فرنودسار *farnudsâr* 'энциклопедия' (сўзма-сўз: 'далил-
исботларга бой').

2-sâr2 – сўз ясовчи (سر *sar* 'бош' сўзи
билан умумий ўзакка эга); маҳсулсиз. Қуйи-
даги маъноли сифатларни ясайди:

а) ўхшашлик: دیوسار *dêwsâr* 'девсифат',
'кутурган', شیرسار *šêrsâr* 'арслонга ўхшаш',
'жасур', گرگسار *gorgsâr* 'бўрига ўхшаш',
'ёвуз', 'очкўз';

а) хусусият: خاکسار *xâksâr* 'хокисор',
شرمسار *šarmsâr* 'шармсор'.

گاوَسار *gâwsâr* 'буқабошли', سبکسار *sabok-*
sâr 'енгилтак', نگوَسار *negunsâr* 'ағдарилган',
سار -سار *sâr* морфемаси سر *-sar* га алмаштирилса,
маъно ўзгармайди.

сан -sân омокатори

ياقوتسان *yâqutsân* – сўз ясовчи; маҳсулсиз: فيلسان *fihsân* 'филдай',
پروانه سان *parwânasân* 'капалакдай', 'капалак
сингари', ياكسان *yaksân* 'бир хил', 'бирдай'.

2-sân2 – сўз (ўрин-жой оти) ясовчи
(ستان *-estân* морфемасининг фонетик вариан-
ти); маҳсулсиз: شارسان *šârsân* = شهرستان *šah-*
restân 'провинция', گورسان *gôrsân* = گورستان *gôrestân* 'мозор'.

гаҳ -gâh омокатори

1-gâh1 – сўз (ўрин-жой оти) ясовчи;
каммаҳсул: آرایشگاه *ârâyešgâh* 'сартарош-
хона', آسایشگاه *âsâyešgâh* 'санатория',
ایستگاه *istgâh* 'тўхташ жойи', بارگاه *bârgâh* 'сарой',
زیارتگاه *ziyâratgâh* 'мақбара', آرامگاه *ârâmgâh*
'муқаддас кадамжой', آزمایشگاه *âzmâyešgâh* 'лаборатория'.

2-gâh2 – сўз ясовчи; маҳсулсиз: شبانگاه *šabângâh* 'кечаси',
صبحگاه *sobhgâh* 'эрталаб'.

3-gâh3 – сўз ясовчи (этимологик жи-
ҳатдан 'қўшиқ', 'куй' маъноларини ифода-
ловчи сўзга бориб тақалади); маҳсулсиз: دوگاه *dugâh* 'дугоҳ',
سه گاه *segâh* 'сегоҳ', چهارگاه *čahârgâh* 'чаҳоргоҳ'.

ман -mân омокатори

1-mân1 – сўз ясовчи (ўтган ва ҳозирги
замон феъл негизларидан ҳаракат номи ясай-
ди); маҳсулсиз: زایمان *zâyemân* 'туғруқ', سازمان *sâzmân*
'ташкилот', ساختمان *sâxtemân* 'қурилиш'.

2-mân2 – сўз ясовчи; маҳсулсиз (yû,
сарой маъносини англатади: ўрта форс тили-
да *mântan* 'яшамоқ', *mânišn* 'уй'): دودمان *dud-*
mân//*dudemân* 'сулола', 'оила', خانمان *xâne-*
mân//*xânômân* 'уй'.

3-mân3 – сўз ясовчи (яримаффикс –
مانستن *mânestan* 'ўхшамоқ' феълининг ҳозир-

¹ Бу ҳақда қаранг: Алимова Х. Значения суффикса چی -čī в языке дари // Востокоеведение. – Т.: ТашГИВ, 2008. – № 1–2. – С. 104–107.

² Кўрсатилган мақола. 104–105-б.

ги замон негизи); маҳсулсиз: شیرمان *šêrmân* ‘шерсифат’, شترمان *šotormân* ‘туясимон’.

4-mân – сўз ясовчи (ақл, фикр кадимги эроний сўзига бориб тақалади); маҳсулсиз: شادمان *šâdmân* ‘хурсанд’.

Кўпгина сўзларда مهمان *mehmân* ‘меҳмон’, دشمن *došman* ‘душман’ каби من/مان *mân/man* морфемаси синхрон тарзда ажратилмайди.

نا –nâ омокатори

1-nâ1 – сўз ясовчи (префикс); сермахсул. У от, сифат, сифатдош, феъл негизлари ва олмошларга бирикиб, инкор маъноли сифат ясайди: نابينا *nâbinâ* ‘кўр’, نازموده *nââzmuda* ‘тажрибасиз’, نادان *nâdân* ‘нодон’, نااميد *nâômêd* ‘ноумид’, نالسان *nâensân* ‘бетарбия’, ‘кўпол’, ناخوان *nâxân* ‘саводсиз’, ناشناس *nâšenâs* ‘номаълум’, ‘нотаниш’, نافهم *nâfahm* ‘калтафаҳм’, ناقابل *nâqâbel* ‘қобилиятсиз’, ‘уқувсиз’, ناقرار *nâqarâr* ‘бекарор’, ناکس *nâkas* ‘манфур’, ‘жирканч’, ‘разил’, نامحرم *nâmahram* ‘бегона’, نامرد *nâmarâd* ‘ярамас’, ‘кўрқок’, ‘иродасиз’, نالايق *nâlâyeq* ‘номуносиб’, ‘нолойик’, ‘нобоп’.

2-nâ2 – сўз ясовчи; маҳсулсиз (бу аффикс 3-â3нинг фонетик варианты ҳисобланиб, сифатларга қўшилади ва мавҳум от ясайди): درازنا *darâznâ* ‘узунлик’, تنگنا *tangnâ* ‘торлик’.

ا –a омокатори

1-a1 – сўз (ўтган замон сифатдоши) ясовчи; сермахсул: گزشته *gozašta* ‘ўтган’, ‘ўтмиш’, نوشته *nawešta* ‘ёзган’, ‘ёзув’, کشته *košta* ‘ўлдирилган’, مرده *morda* ‘вафот этган’, ‘марҳум’.

2-a2 – сўз ясовчи (полисемантик); сермахсул (от, сифат, феъл негизи, сон, тақлидий сўзларга қўшилиб, от ясайди): پايه *pâya* ‘таглик’, دسته *dasta* ‘даста’, ‘сон’, سبزه *sabza* ‘майса’, تلخه *talxa* ‘ўт’, ‘сафро’, هفته *hafta* ‘ҳафта’, پنجه *panja* ‘вилка’, صده *sada* ‘аср’, گريه *gerya* ‘йиғи’, خنده *xanda* ‘кулги’, اندیشه *andêša* ‘ўй’, ‘хаёл’, لرزه *larza* ‘титроқ’, ‘қалтираш’, شرشره *šaršara* ‘шаршара’.

وا –wâ омокатори

1-wâ1 – сўз ясовчи; маҳсулсиз: پيشوا *pêšwâ* ‘пешво’, раҳбар, نانوا *nânwâ* ‘нонвой’.

2-wâ2 – сўз (феъл) ясовчи (префикс); каммахсул: иш-ҳаракатнинг давомийлиги, кучайтириш, кенгайтириш маъноларини ифодалайди. Баъзида феъл маъносини ўзгартиради: وابستن *wâbastan* ‘бирлаштирмоқ’, ‘кўшмоқ’, وابسته *wâbasta* ‘боғлиқ’, واداشتن *wâdâštan* ‘мажбурламоқ’, واگذاشتن *wâgozâštan* ‘қайтариб бермоқ’, ‘қолдирмоқ’.

وان –wân омокатори

1-wân1 (бан *bân*нинг алломорфи) сўз ясовчи; каммахсул. Ясалмаларнинг аксарияти қадимий лексикадан иборат. Бу суффикс ‘ҳимоя (муҳофаза) қилувчи’, ‘қўриқловчи’, ‘сақловчи’ маъносига эга ва бу хусусияти сўз ясалиш асоси билан боғлиқ катта чекланишни кўрсатади¹: پاده وان *pâdawân* ‘подачи’, پاليزبان *pâlizbân* = زوى پالان *pâlizwân* 1) ‘полизчи’, 2) ‘полиз қоровули’, طياره وان *tayârawân* ‘учувчи’, ‘пилот’, كراچى وان *karâciwân* ‘аравакаш’, ‘извошчи’.

2-wân2 – сўз ясовчи; маҳсулсиз (форс тилида топонимлар ясалади): مادوان *mâdwân* (Нишопурдаги қишлоқ номи), ازچوان *azčewân*, ويلوان *wilwân*, گاو ميشوان *gâwmîšwân* (Табриздаги қишлоқ номлари).

3-wân3 – сўз ясовчи; маҳсулсиз (ўхшашлик маъносини билдиради): پلوان *polwân* ‘кўприксимон’, فيلوان *filwân* ‘филсифат’.

وار –wâr омокатори

1-wâr1 – сўз ясовчи; сермахсул (отлардан ўхшашлик маъноларини ифодаловчи сифат ва равиш ясайди): طوى وار *tôtiwâr* ‘тўтиқушдек’, ‘тўтиқушга ўхшаш’, شاهوار *šâhwâr* ‘шоҳдек’, رودكيوار *rôdakiwâr* ‘Рудакийдек’.

2-wâr2 – сўз ясовчи; каммахсул (эгалликни билдирувчи сифат ва от ясайди): عيالوار *omaidwâr/omêdwâr* ‘умидвор’, اوگوار *ayâlwâr* ‘оилали’, سوكوار *sugwâr* ‘азадор’.

¹ Бу ҳақда қаранг: Алимova X. Дарий тилида بان *bân* / *wân* ва والا *wâlâ* суффиксларининг семантик хусусиятлари // Шарқшунослар анжумани. – Т., 2009. – № 2. 10–15-б.

ی -i омокатори

ی1 -i1 (یای نسبتی *yâ-ye nesbat* ёки یای نسبى *yâ-ye nesbi*) сўз ясовчи; сермахсул (алломорфлари: یی -yi, گىگى *gi*, وىوى *wi*). У нисбий сифат ясовчи энг махсулдор суффикс саналади: унинг валентлик даражаси жуда юкори ва барча ясалмаларни луғатларда қайд этиш имконияти йўқ. Ҳозирги форс-дарий тилларида бу суффиксининг маънолари кенгайган: у орқали шахс оти ясалади: غىچكى *ğēçaki* ‘ғижжакчи’, بىندى *bandi* ‘асир’, ‘махбус’, كابللى *kâboli* 1. ‘Кобул(га оид)’, 2. ‘кобуллик’, ذغالى *zayâli* 1. ‘кўмир(га оид)’ 2. ‘кўмирчи’¹.

ی2 -i2 (یای مصدرى *yâ-ye masdari*) – сўз (мавхум от) ясовчи; сермахсул: دوستى *dosti* ‘дўстлик’, زىيایى *zēbâyi* ‘гўзаллик’, زندگى *zendagi* ‘ҳаёт’, ستمگرى *setamgari* ‘зулм’, زرگرى *zargari* ‘заргарлик’, معلمى *mo’allemi* ‘ўқитувчилик’.

ی3 -i3 – сўз (нисбий сифат) ясовчи; араб тилидан ўзлашган бўлиб, арабча сўзларга қўшилади: تاريخى *târixi* ‘тарихий’, علمى *elmi* ‘илмий’.

Араб ва форс-дарий тилларидаги **ی -i** суффикси маъноларининг ўзаро мос келиши ва бир-бирига қўшилиб кетиши ясалмалар (сўз ясалиш асоси арабча ўзлашма бўлса) таҳлилида баъзи қийинчиликларни туғдиради. Масалан, حلوایى *halwâyi* араб тилида ‘қандолатчи’, ‘кондитер’, ‘шакарпазлик махсулотларини сотувчи’² маъносига, дарий тилида 1. ‘қандолатчи’, ‘кондитер’; ‘ҳолва сотувчи’, 2. ‘оқ-сарик’, ‘оч сарик’³ ёки وطنى *watani*, араб тилида 1. ‘маҳаллий’ 2. ‘маҳаллий (туб жойли) киши’⁴, дарий тилида

1. ‘маҳаллий’ 2. ‘ватандош’⁵ маъноларида қайд қилинади. ‘Ҳолва ранг’ ва ‘ватандош’ маънолари дарий тилида кейинчалик пайдо бўлганига шубҳа йўқ. Араб ва дарий тили луғатларида бир хил тартибда келтирилган ва айнан бир хил маъноларда изоҳланган حزبى *hezbi* 1. ‘партиявий’, 2. ‘партия аъзоси’, خارجى *xâreji* 1. ‘хорижий’, 2. ‘чет эллик’, ‘ажнабий’ каби ясалмаларнинг биринчи маъноси дарий тилида يای نسبتى орқали ясалган нисбий сифат деб қаралади. Шунингдек, бир сўздан ҳар икки тилнинг ўз қонуниятлари билан ясалган нисбий сифатлар учрайди: صحراوى (араб тилида) ва صحرايى (дарий тилида) ‘сахро(га оид)’, مزاح (араб тилида) ва مزاحى (дарий тилида) ‘ҳазилкаш’, ‘аскиячи’ каби. Бу эса сўз ясалиш таҳлили жараёнини мураккаблаштиради⁶.

ی4 -i4 (یای لياقت *yâ-te liyâqat*) – сўз ясовчи; сермахсул: خواندنى *xândani* ‘ўқишлик’, رفتى *raftani* ‘боришлик’, گفتى *goftani* ‘айтишлик’. Ясалмаларнинг айримлари отлашган: خوردنى *xordani* ‘егулик’, پوشدنى *pôšidani* ‘либос’, نوشيدنى *nôšidani* ‘ичимлик’.

Шаклан тенг аффиксларни ёппасига олиб, омогуруҳ сифатида таҳлил қилиш аффикслардаги омонимик муносабатнинг кўпроқ қайси туркум доирасида, вазифа жиҳатдан қандай аффикслар ўртасида учраши каби масалаларни аниқлашни анча қийинлаштиради. Мақолада 51 та омоним морфема таҳлил қилинди ва улар 19 та омокаторга бирлаштирилди. 19 та омокаторни уларда иштирок этган аффиксларнинг сонига кўра гуруҳлаганда эса, форс-дарий тилларида омонимик муносабат иккитадан олти-тагача морфема ўртасида бўлиши мумкинлиги аниқланди.

¹ Бу ҳақда қаранг: Алимова Х. **ی -i** суффикси воситасида ясалган нисбий сифатларнинг семантик таснифи // Шарқшунослик. – Т.: ТошДШИ, 2010. – № 1. 22–29-б.

² Баранов Х.К. Арабско-русский словарь. – М.: Русский язык, 1985. – С. 193.

³ Киселева Л.Н., Миколайчик В.И. Дари-русский словарь. – М.: Русский язык, 1986. – С. 307.

⁴ Баранов Х.К. Арабско-русский словарь. – М.: Русский язык, 1985. – С. 897.

⁵ Киселева Л.Н., Миколайчик В.И. Дари-русский словарь. – М.: Русский язык, 1986. – С. 723.

⁶ Бу ҳақда қаранг: Алимова Х. **ی -i** суффикси воситасида ясалган нисбий сифатларнинг семантик таснифи // Шарқшунослик. – Т.: ТошДШИ, 2010. № 1. 22–29-б.

